

Отримано: 7 травня 2018 р.

Прорецензовано: 29 травня 2018 р.

Прийнято до друку: 1 червня 2018 р.

e-mail: tykha.larysa@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-2(70)-156-159

Мьялковська Л. М., Тиха Л. Ю. Сучасні аспекти дослідження англомовних запозичень. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острого: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 156–159.

УДК: 81'373.612.2

Мьялковська Людмила Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземної лінгвістики,

Тиха Лариса Юрійівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземної лінгвістики

Луцький національний технічний університет

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

У статті йдеться про специфіку сучасних англомовних запозичень в українських наукових та публіцистичних текстах. Зокрема, зазначено, що освоєння англомовних запозичень супроводжується змінами у їхній семантичній структурі, у зв'язку з чим виділено такі процеси, як: 1) спрощення; 2) ускладнення семантичної структури слова; 3) звуження; 4) розширення та 5) зміна значення. Крім того, проаналізовано нові лексичні запозичення, що активно функціонують в мові волинських періодичних видань; простежено загальні тенденції у їх використанні.

Ключові слова: науковий текст, періодичні видання, публіцистика, контекст, лексика, запозичення, лексема.

Мьялковская Людмила Николаевна,

кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинской и зарубежной лингвистики,

Тыха Лариса Юрьевна,

кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинской и зарубежной лингвистики,

Луцкий национальный технический университет

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ЗАИМСТВОВАНИЙ

В данной статье речь идет о специфике заимствования современных английских слов, которые функционируют в украинских научных и публицистических текстах. В частности, отмечается, что при процессе заимствования английской лексики происходят изменения в ее семантической структуре, в связи с чем выделяются упрощение, усложнение семантической структуры слова, сужение, изменение значения.

Кроме того, проанализировано новые лексические заимствования, которые активно функционируют в языке периодических изданий.

Ключевые слова: научный текст, периодические издания, публицистика, контекст, лексика, заимствования, лексема.

Lюдmyła Myalkovska,

Doctor of philosophy, assistant professor in the department of Ukrainian and foreign linguistics,

Larysa Tykha,

Doctor of philosophy, assistant professor in the department of Ukrainian and foreign linguistics,

Lutsk national technical university

MODERN ASPECTS OF THE RESEARCH OF THE ENGLISH-LANGUAGE BORROWINGS

This article is about the specifics of the modern foreign adoptions in Ukrainian scientific and journalistic texts. In particular, it is noted that development of English-language borrowings is accompanied by changes in their semantic structure, according to this we can isolate individual processes: 1) simplification; 2) complication of the semantic structure of the word; 3) narrowing; 4) expansion; 5) changing of the meaning. In addition, new borrowings that are actively functioning in the language of the Volyn periodicals are analysed, and general tendencies of their usage are traced also.

Analysis of the language of modern Volyn press shows that in most of the texts are various thematic groups of new foreign words. It applies to special, socio-political, financial, economic, medical, legal and other vocabularies. Among these lexical and thematic groups most of them are words that mean the socio-political concepts.

Borrowings in the language of the modern press Volyn are differentiated for their degree of adaptation. Some of them are rarely used, often in separate topics and texts are not included in the active use of their mother tongue, others operate constantly, become fashionable in the language environment media. Such words are constantly evolving, changing their status in transitioning to the next stage of functioning of the lyrics periodicals, and in the language at all.

Key words: scientific text, context, borrowings, neologisms, periodicals, publishing, vocabulary, lexical units.

Постановка проблеми. Найдинамічнішою системою сучасної української літературної мови є лексична система. У сфері засобів масової інформації та наукових текстів найсильніше виявляються різноманітні процеси, що характеризують саме життя мовного організму. Тут найбільше зосереджені інновації (у нашому дослідженні йдеться саме про запозичену лексику). І це природно, адже однією з основних функцій публіцистичного та наукового дискурсу є інформативність, новизна, об'єктивність, актуальність, а також функція емотивно-експресивного впливу на реципієнта [3, с. 80].

Ефективне використання мовних засобів – це важлива гарантія такого сприймання тексту, при якому в адресата виникає довіра до автора, необхідність взяти участь у зображуваній події [3, с. 81], уявити ситуацію, описану в тексті.

У зв'язку з цим щораз актуальнішими стають проблеми функціонування іншомовної лексики у друкованих ЗМІ та в текстах наукового стилю. Тому пропонується дослідження має на меті дати відповідь на питання, по-перше, як відбуваються

процеси розширення або звуження значень іншомовної лексики, по-друге, як змінюється семантичне навантаження іншомовних слів, коли вони потрапляють на сторінки сучасних періодичних видань.

Аналіз останніх досліджень. Специфікою побудови текстів періодики науковці цікавилися віддавна. Тож мова преси з часом виділилася як самостійний об'єкт вивчення, і сьогодні можна говорити про пресолінгвістику як окрему галузь стилістики [2, с. 58]. Особливого ж зацікавлення проблеми публіцистичного стилю набувають у 90-ті роки ХХ ст. Зокрема, стан мови преси кінця ХХ ст. відображено у дисертації Т.А. Коць «Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.)». Авторка на матеріалі українських газет, аналізуючи сучасні загальномовні процеси, дає змогу простежити спільне й відмінне в динаміці сучасної лексичної норми.

О. А. Стишов у монографії «Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації)» аналізує активні процеси у розвитку лексики, семантики та словотвору української мови. У роботі також визначено роль і функції неологізмів у лінгвальній практиці сучасних ЗМІ.

У кандидатській дисертації «Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини» О. А. Мітчук також здійснено системний аналіз входження неологізмів у мову засобів масової інформації Рівненщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. Дослідниця вивчає також основні тенденції в оновленні словникового складу медіалексики, а також простежує найпродуктивніші способи творення нових слів, що функціонують у мові мас-медіа на базі питомих та іншомовних коренів.

Робота Г. В. Шаповалової «Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти)» - це дослідження інноваційних процесів у сучасному українському інформаційному тексті на лексичному рівні, зокрема тенденції оновлення словника мас-медіа, специфіку функціонування неологізмів на сторінках друкованих видань та особливості експресивного мовлення як інструменту образного мислення журналістів.

Досить ґрунтовно аналізує тематичні групи та підгрупи нових дієслів соціально-економічної сфери, медичної, спортивної, юридичної тощо, їх дериваційні особливості, динамічні процеси в семантичній структурі цих слів на матеріалі мови ЗМІ кінця ХХ ст. М. І. Навальна. Ця ж дослідниця комплексно студіює лексичну дифузність у мові української періодики першого десятиріччя ХХІ ст.

Одним із найновіших досліджень у цій сфері є кандидатська робота Ю.В. Калужинської «Лексико-словотвірна вербалізація негативної оцінки в мові української газетної періодики початку ХХІ сторіччя» (2017), де досліджено вербалізацію негативної оцінки лексичними та словотворчими засобами української мови в газетній періодиці початку ХХІ сторіччя.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Процес запозичення іншомовних слів у кінці ХХ – на поч. ХХІ ст. – найбільш активне та соціально вагоме мовне явище. На тлі широкого запозичення іншомовне слово в загальній мовній свідомості маркується як престижне, інтелектуальне й красиве. Таке сприйняття лексичної семантики як ускладненої, соціально конотованої, зокрема, вплинуло на розширення конкретного значення слів в українській мові. Наприклад, презентація – це не просто представлення чого-небудь, а урочиста акція (пор.: ВТССУМ, с. 920: Презентація. 1. Публічне представлення чого-небудь нового, що недавно з'явилося, було створено. 2. фін. Пред'явлення до відшкодування, виплати грошового документа); *бутик* – не маленька крамничка, а елітний салон-крамничка (пор.: ВТССУМ, с. 69: Бутик. Невеликий магазин, де продаються модний фірмовий одяг і різні аксесуари).

Сучасні запозичення дуже швидко стають модними словами, а тому їх активне використання, озвучення, експансія через мову радіо й телебачення прискорює процеси не лише їхньої адаптації, а й семантичної трансформації, переосмислення, що внаслідок пролонгації кодифікаційних етапів можуть випереджати навіть *передетап орфографічного унормування*. Так, терміни консалтинг, маркетинг, менеджмент засвоєні при запозиченні з англійської мови як економічні, але на українському мовному ґрунті в повсякденно-побутовому, утилітарному вживанні вони зазнають інтимізації, іронічного маркування. Цей ряд продовжують невідмінювані іменники дербі, камікадзе, профі, ноу-хау, *шоу*.

Серед типових процесів, що впливають на характер семантико-функціонального освоєння англійських запозичень, який супроводжується змінами у їхній семантичній структурі, виокремлено: 1) спрощення; 2) ускладнення семантичної структури слова; 3) звуження; 4) розширення та 5) зміна значення.

Один із активних процесів у модифікації лексичної норми в останнє десятиріччя ХХ – на поч. ХХІ ст. – деєкзотизація та деідеологізація запозичень. Наприклад, ряд іншомовних слів, запозичених у 90-і роки ХХ ст. (спікер, мер, мерія, парламент, істеблшмент, брифінг, мафія, мафіозі, стриптиз, комікс, *топлес*, *паркінг*, *чизбургер*, *гастарбайтер* та ін.), використовуються для позначання реалій пострадянської дійсності. Складники західної суспільно-політичної, культурної та економічної моделі стають набуток українського суспільства, втрачаючи свою негативну ідеологічну конотованість, національно-територіальну закріпленість і відповідно характер екзотичності.

Трансформація основних складників сучасного світового інформаційно-технічного розвитку спричинилася до появи в українській мові потенційних екзотизмів на зразок мерчандайзинг, франчайзинг, ріелтор, овернайт, роумінг, *дрег-рейсинг*, *біенале*, *боді-арт*, *бігборд*, папараці, рейвер, репер та ін. Названі неозапозичення не частотні й не завжди зрозумілі для середнього освіченого носія української мови, що свідчить лише про тимчасову «екзотичність» іншомовних лексем («незасвоєння» чи «недоосвоєння» на лексико-семантичному, словотвірному, комунікативному рівнях), тимчасову нерозповсюдженість позначуваних ними явищ.

Сучасна мовна практика засвідчує утворення термінологічних пар «запозичення – питомий термін». Як правило, англіцизми позначають поняття, що є видовими щодо українських термінів, і використовуються для уточнення поняття, вираженого питомим терміном, пор.: обмін – бартер, оренда – лізинг – рейтинг – чартер; посередник – брокер, дилер, дистриб'ютор, трейдер, ріелтор. Маючи спільні семи, такі терміни в мовній практиці функціонують як абсолютні синоніми, а в терміносистемах виявляють свої спеціальні значення.

У мові сучасних друкованих періодичних видань все частіше з'являються нові слова іншомовного походження, що сприяють поповненню словникових ресурсів української літературної мови і які є найвиразнішим явищем мовно-літературного розвитку [4].

Найчастіше запозичена лексика в мові волинських газет – це слова-іменники на позначення *осіб*. Зокрема, у зв'язку з політичною ситуацією, що склалася в Україні, частим у використанні є слово *екстреміст* (людина, яка дотримується крайніх

поглядів [1, с. 207]). Воно має, звичайно, негативну конотацію і у відповідному контексті: *У Лаврова назвали Парасюка екстремістом і вислали ноту* (Волинь). Лексема *архітектор* (фахівець у галузі архітектури, будівничий [5, I, 65]) також позначена частотністю вживання як у прямому, так і у переносному, досить незвичному значенні: *Москаль назвав головного архітектора псевдореспублік Донбасу* (Волинь). Непоодиноким є вживання слів *імітатор* (людина, яка вміло імітує кого, що-небудь [1, с. 243]), *махінатор* (той, що діє нечесно, хитро для досягнення чогось [1, с. 359]): *Козорта Героїв України може поповнитися «гідним» представником – талановитим імітатором патріотичної діяльності на Донбасі* (Волинь); *Ось тільки інформаційні махінатори з мері не врахували, що їхню аферу видадуть «стоп-кадри» з офіційного сайту* (Сід).

Окремо слід виділити вживання лексем *поліція*, *поліція* у мові волинської періодики. Окрім нової назви представників органів внутрішніх справ (колишнє – міліція), цю лексему газетярі активно використовують для позначення негативних процесів, що відбуваються на Сході України, та для відтворення негативних дій певних груп осіб: *Затримані громадяни України «Г» та «М» під час окупації м. Слов'янськ чергували з вогнепальною зброєю на блок-постах та виконували роль поліцаїв – допомагаючи терористам виявляти місцевих мешканців, які засуджували дії так званої ДНР* (Волинь).

У текстах волинських газетних видань часто натрапляємо на вживання слів *сфальсифікувати*, *сфальшувати* і похідних від них. Зокрема, вживаються такі іншомовні слова на означення дій російської влади стосовно України. Наприклад: *Російська пропаганда видала в ефір сфальшовані докази...* (Сід), *Було зафіксовано факти та сфальсифіковані кримінальні переслідування у країнах третього світу надання неправдивих даних до іноземних та міжнародних правоохоронних органів, що були інспіровані російськими спецслужбами та сфальсифіковані кримінальні переслідування у країнах третього світу* (Сід).

Цікавим видається вживання лексеми *бутафорія* (1. Зроблені з легких і дешевих матеріалів копії справжніх речей, що використовуються в театрі як предмети сценічного інтер'єру; 2. *перен.* Оманлива видимість, фальш, розраховані на зовнішній ефект [1, с. 93]) і похідної – *бутафорний*. Ми натрапили на використання її для характеристики бездіяльності української влади, наприклад: *Покласти початок справжній, а не бутяфорній боротьбі з корупцією може лише президент* (Волинь).

Активновживаними також є іншомовні слова *інтервенція*: *Зрозуміло, що не під час війни, і не тоді, коли під боком Путін, який здійснює інтервенцію* (Волинь), *репресія*: *У Росії можуть почати репресії за причетність до Правого сектору* (Волинь), *шантаж*: *Путін, схоже, має намір взятися до великого шантажу, що базується на допомозі Росії в боротьбі проти ісламської держави* (Волинь).

Аналізуючи фактичний матеріал, можемо з упевненістю сказати, що більшість запозиченої лексики – це слова, що походять з англійської мови і значно розширюють свою семантику в українському мовному середовищі. Такі іншомовні назви здебільшого вживані у переносному значенні, зокрема в метафоричному, що увиразнює авторський текст, робить його емоційним, образним, цікавим для прочитання. Наприклад, лексема *режисерувати* (здійснити постановку спектаклю, кінофільму, естрадно-концертної програми, циркової вистави [1, с. 464]) через метафору набуває нового значення: *Скандал з африканським вугіллям режисерували в Кремлі* (Волинь); *У районі цим фактом стурбовані більше, ніж підривом залізничних колій, і припускають, що тут має місце цілеспрямована режисура* (Сід). Для позначення негативних процесів в економіці, культурі і мистецтві України журналісти часто вживають слово *апокаліпсис* (остання книга Нового Завіту, що містить містичні пророцтва про кінець світу; про що-небудь катастрофічне для світу, цивілізації [1, с. 49]), наприклад: *Зазвичай наші урядовці випромінюють оптимізм, мовляв, усе буде добре, ростемо, розвиваємось і таке інше, проте останнім часом, навпаки, стали жахати населення картинками економічного апокаліпсису* (Волинь).

У переносному значенні вжито й лексему *вакханалія* (1. Давньогрецьке і давньоримське свято на честь бога Вакха, яке супроводжувалося оргіями; 2. Розгульне бенкетування, безтямне, нестримне пияцтво, оргія [1, с. 97]): *І тут розпочалася справжня вакханалія* (йдеться про скандальне будівництво багатоповерхівки у Луцьку) (Сід).

Великою частотністю вживання позначені слова *фейк*, *чейндж*, *дедлайн*, *офлайн* та інші. Це іншомовні запозичення, які увійшли в українську мову порівняно недавно. Функціонують вони в текстах на різну тематику. Зокрема, лексема *фейк* (*фейковий*) вживана зі значенням «підробка, фальсифікація, щось несправжнє, неправдиве»: *Це не я наполягаю, а його справжня, а не фейкова професійна біографія* (Волинь), *Фейкові вибори* (Волинь), *Фейковий референдум* (Волинь), *Фейкові премії* (Волинь).

Лексеми *чейндж* (від англ. change -обмін, зміна, здача), *офлайн* (від англ. off-line поза лінією, той, хто не діє в режимі реального часу), *дедлайн* (від англ. deadline – крайній термін (дата або час)) автори журналістських текстів вживають у прямому значенні: *Цікаво, наскільки чесним буде цей чейндж* (про вибори мера у Луцьку) (Волинь); *Для завершення першої черги будівництва визначили чіткий дедлайн – кінець 2018 року* (Волинь).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, процеси запозичення нових слів, зафіксовані в українській мовній практиці, переконливо засвідчують, що у досліджуваних публіцистичних та наукових текстах функціонують різні тематичні групи іншомовної лексики. Це, зокрема, суспільно-політична, фінансово-економічна, юридична та ін. лексика. Серед названих лексико-тематичних груп найбільшу становлять слова на позначення суспільно-політичних понять.

Нові іншомовні слова, що збагачують словниковий склад української мови, засвоюються через спрощення їхньої семантичної структури, звуження та розширення значень, певною мірою через ускладнення семантичної структури нових слів тощо. Одні з них вживають зрідка чи тільки в текстах окремої тематики і вони не входять до активного вжитку носіїв мови, інші функціонують постійно, стають модними в мовному середовищі носіїв інформації, спричиняють появу складних номінацій чи суфіксальних похідних тощо. Такі слова зазнають відповідної еволюції, змінюють свій статус і переходять на наступний етап свого функціонування як у мові періодики, наукової сфери, так і в мові загалом. Зазначені процеси в мові є безперервними, тому потребують подальших досліджень та аналізу.

Література:

1. Бибик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бибик ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
2. Калужинська Ю. В. Лексико-словотвірна вербалізація негативної оцінки в мові української газетної періодики початку ХХІ сторіччя : Дис.... к.філол.н. : 10.02.01 / Калужинська Юлія Володимирівна. – Луцьк, 2017. – 259 с.
3. Коваль Т. Експресивна функція неологізмів у мові сучасного газетного дискурсу / Т.Коваль // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб.наук.праць / ред. О. Семенюк. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2011. – Вип. 100. – С. 78-81.
4. Навальна М. І. Динаміка лексики української періодики початку ХХІ ст. : монографія / М. І. Навальна. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.
5. Словник української мови : в 11 -ти тт. / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1970-1980. – Т.І–ХІ.

Джерела

1. Волинь (2014-2017 рр.)
2. Сім'я і Дім (2014-2017 рр.)